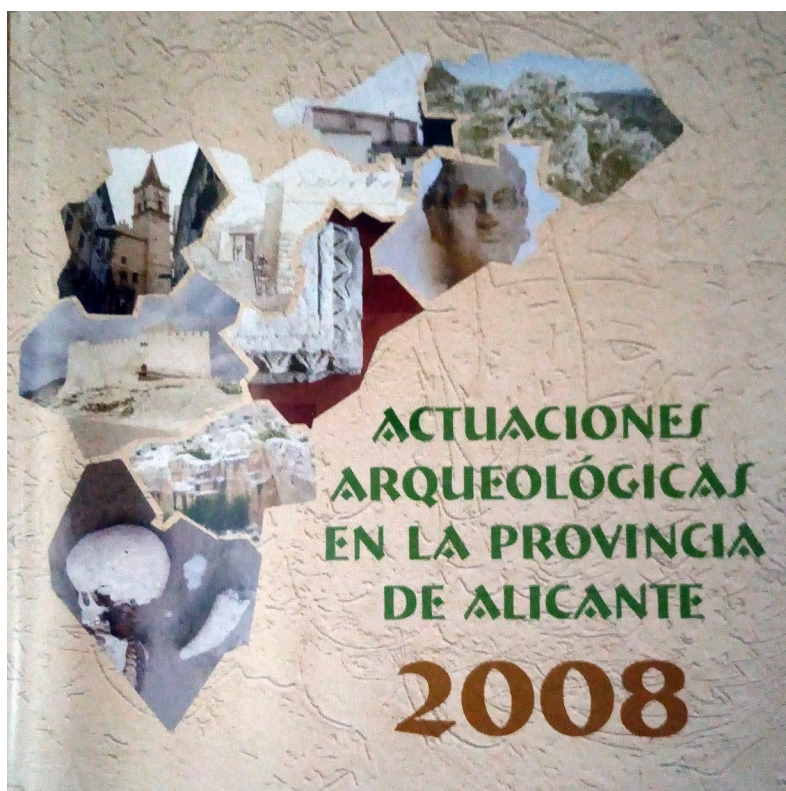

Rondes (Xàbia)

Joaquim Bolufer Marqués

Publicación digital

Actuaciones arqueológicas en la provincia de Alicante. 2008

Editores

Araceli Guardiola Martínez y Fernando E. Tendero Fernández
Sección de Arqueología del Ilustre Colegio Oficial de Doctores y Licenciados
en Filosofía y Letras y en Ciencias de Alicante

Año de la edición: 2010

Depósito legal: A-980-2010

ISBN: 978-84-693-7286-9

Nom de la intervenció:	Rondes
Municipi:	Xàbia / Jávea
Comarca:	La Marina Alta
Director:	Joaquim Bolufer Marqués
Equip tècnic:	—
Autor del article:	Joaquim Bolufer Marqués
Promotor:	Ajuntament de Xàbia (Museu Arqueològic i Etnogràfic Municipal Soler Blasco de Xàbia)
Autorització:	2007/1499-A
Data de l'actuació:	20/12/2007 – 28/02/2008
Coordenades localització:	Carrer Ronda – Centre històric
Períodes culturals:	Baixmedieval i modern
Material dipositat:	Museu Arqueològic i Etnogràfic Municipal Soler Blasco
Tipus d'intervenció:	Seguiment arqueològic

LES MURALLES DE XÀBIA. INTRODUCCIÓ HISTÒRICA

Les obres d'acondicionament i rehabilitació iniciades a febrer del passat any 2006 al nucli històric de Xàbia, a més de renovar les infraestructures públiques i remodelar les rondes i un ampli sector dels carrers i places del poble, han permés recopilar un notori conjunt d'informacions sobre l'arqueologia i la història de Xàbia. I això, a pesar de que els treballs arqueològics realitzats des del museu municipal de Xàbia han consistit en fer el seguiment de les obres i recollir dades i informacions que només de forma puntual i en àrees determinades, s'han concretat fent cales i sondeigs arqueològics.

De manera ben especial, les obres de les rondes han fet possible conèixer algunes de les característiques de la muralla que fins a la segona meitat del XIX (el procés d'enderrocament es va iniciar l'any 1869 i va acabar el 1874) havia tancat i protegit la vila de Xàbia. Però aquest mur, enderrocat per les forces “progressistes” del segle dènou, no havia estat el del primitiu recinte de Xàbia; sabem per la documentació, que a principis del segle XIV, en temps del rei Jaume II –el net del Conqueridor–, la vila ja disposava d'un mur o tanca que la protegia. Els documents no ens expliquen però, quin era el traçat d'aquell primitiu recinte. Valorant les informacions aportades per les nombroses

excavacions arqueològiques fetes als solars de la vila des de l'any 1990, podem marcar una àrea en la qual es localitzen les estructures i els materials arqueològics anteriors al segle XV. Combinant aquestes dades amb la trama urbana de la vila i el possible basament d'un mur de tanca conservat al número 5 del carrer Roques (erròniament considerat com la torre d'En Cayrat), ens atrevim a definir un recinte aproximadament quadrangular que estaria emmarcat a llevant pel carrer Roques, al migdia per la Ronda Sud (altament dita Muralla de Baix), a ponent pels carrers de Sant Josep, Verge del Pilar i Pastores, i al nord per l'avinguda Príncep d'Astúries i la Ronda Nord (popularment coneguda com la Muralla de Dalt).

A finals del segle XV o més probablement durant les primeres dècades del segle XVI, el creixement urbà de Xàbia definirà l'actual perímetre de la vila circumval·lada per les rondes i emmarcada per una nova muralla amb tres portals: el de la Ferreria o de Sant Vicent, el del Clot o de Sant Jaume i el de la Mar. Les més antigues referències documentals conegudes sobre aquestes muralles són de la primavera de l'any 1554, quan davant el possible atac de "... l'armada d'Alger ab les galeres de França que seran més de quaranta veles, la qual sabem i tenim avis que ha de venir per esta costa..." (G. Cruaños, Efemerides, núm. 82) el Consell de Xàbia pren la decisió de reparar i fortificar la vila "... així en la muralla com en l'Esglesia". Tres-cents anys després, a les primeries del segle XIX –el 18 de maig de l'any 1805; G. Cruaños, Efemerides, núm. 251– es va "recomposar" la darrera de les portes obertes a la muralla que estava situada a l'extrem nord del carrer Roques: el portal Nou.

Són escasses i poc detallades les descripcions conegudes de les muralles, entre elles destaca la que trobem a la "Copia autentica de la vista general de la ciudad de Denia, villa de Xábea y lugar de Benitachell y Vergel y demas pueblos del estado marquesado de Denia, hecha por el señor don Balthasar Venero de Valera..." de l'any 1766. En aquest document, estudiat i publicat per J. Romero i A. Grau (2005), es fa la següent descripció de les muralles de Xàbia:

Muros y puertas. Se halla murada la villa, con sus torres a correspondientes distancias; con tres puertas llamadas de San Vizente, San Jayme y del Mar, las que se cierran todas las noches a las diez oras y se abren al amanecer por un portero que tiene nombrado la villa; y se le paga por los vezinos un real valenciano diario, con obligación de habitar a toda hora de la noche a qualquier vezino que se le ofrezca salir o entrar, debiendo hazerlo precisamente por la puerta de San Vizente que esta a la parte de poniente, opuesta a la del Mar...

Tampoc són abundants ni massa clares les fonts cartogràfiques en les quals apareix representada la vila emmurallada de Xàbia. El plànol més antic ara conegut, prové de l'Arxiu dels Medinaceli, senyors de Xàbia; en aquest croquis la vila va ser representada molt esquemàticament, amb cinc torres, dos de les quals tenien un canó cadascuna. També va ser representada l'església de Sant Bertomeu amb dos alimares –torxes amb les que feien senyals de foc– situades a la torre del campanar, des d'on farien senyals i es comunicarien amb les fortificacions del litoral. Però el plànol més detallat correspon al mapa de la vila de Xàbia realitzat per F. Coello, coronel de l'exèrcit, que va alçar cap a l'any 1859 un croquis del nucli urbà de Xàbia. Hi representa novament les cinc torres –ara sempre de planta circular–, totes situades als sectors sud i est de la tanca, quatre de les quals servien per flaquejar les tres portes principals esmentades més amunt, exceptuant una torre situada entre el portal de Clot i la porta de la Mar. Aquesta torre va ser posteriorment utilitzada com paret del fons del trinquet de pilota, perdurant fins a principis dels anys seixanta del segle passat i convertint-se així en el darrer element de la muralla que fou enderrocat.

TREBALLS DE CAMP. SEGUIMENT DE LES OBRES A LES RONDES

Les obres realitzades a les rondes, han mostrat en alguns sectors les restes dels basaments de la muralla. En la major part dels casos només es tractava d'indicis o restes molt alterades per les obres de pavimentació i les nombroses intervencions –conduccions d'aigua, sanejaments, etc.– que durant el segle XX l'havien afectat. Això s'apreciava especialment a la ronda Sud, la ronda Colom i la placeta del Convent, vials sobre els quals les obres de demolició de la muralla al segle XIX i les posteriors obres d'infraestructures del segle XX, havien fet desaparèixer la major part de les restes del vell mur.

Tampoc no es varen localitzar restes a la ronda Nord; tanmateix, sembla que aquí l'absència de les restes no era conseqüència de la demolició decimonònica ni de la seua destrucció per obres modernes. Probablement, en aquest sector de la ronda de vila, entre el portal de la Mar i l'eixida del carrer Sant Josep a l'avinguda Príncep d'Astúries, la muralla estaria formada pels murs posteriors de les cases, que a la base, disposarien d'un talús o matamar de reforç; murs, que com ja hem explicat més amunt, formarien la tanca del sector nord del primitiu recinte medieval.

El tram de muralla millor conservat es situa a l'avinguda Príncep d'Astúries, entre els carrers Sant Josep i el carrer En Finestrat. Aquí, el mur conservava un

segment rectilini amb un retranqueig al sector central, en total quasi 50 m. Més amunt, entre els carrers Santa Llúcia i Tossal de Baix, va ser descobert un tram de mur de característiques ben singulars. Es tracta del basament d'una mena d'avantmur o barbacana d'uns 34 m de longitud, amb tres contraforts atalussats de planta trapezoïdal. El mur d'aquesta barbacana només té uns 40-45 cm de gruix, mentre que l'anterior segment té una gruixa que arriba en algun punt als 120 cm.

Ha sigut en aquest sector de la ronda (avinguda Príncep d'Astúries) on hem obtingut una informació arqueològica més àmplia sobre les muralles. Així, el seguiment de les obres i la realització de sondeigs arqueològics puntuals ens han aportat dades sobre les característiques constructives d'aquests murs però també sobre la seua datació. Al tram superior, singularitzat pels seus tres contraforts atalussats, hi van trobar algunes ceràmiques adossades sobre els paraments exteriors que ens remetien al darrer quart del segle XIX, data de demolició de les muralles. A la banda interior dels paraments, els sondeigs quasi no han oferit materials; només un dels fragments de ceràmica recuperats, que corresponia a un plat d'ala amb decoració de reflex metàl·lic de Manises ens permet datar la barbacana a partir de les darreres dècades del segle XVIII o potser a les primeries del segle XIX. Al llarg tram de baix, un dels sondeigs realitzats sobre els paraments interiors ens ha aportat un fragment ceràmic, també de terrissa de reflex metàl·lic de Manises-Paterna, ara però datable a finals del segle XV.

L'entitat de les restes aparegudes, úniques evidències conservades de les tanques que havien protegit la vila durant quatre-cents anys, ha fet possible la conservació i integració dels dos llargs segments de la murada apareguts a l'avinguda Príncep d'Astúries, carrer que popularment és conegut com *muralla de dalt*. Aquest projecte de posada en valor de les muralles, ha sigut redactat per l'arquitecte Josep Ibars Peres, i va ser aprovat per la Direcció General de Patrimoni amb data de 6 de juny de 2008 (Expedient A-411/08).

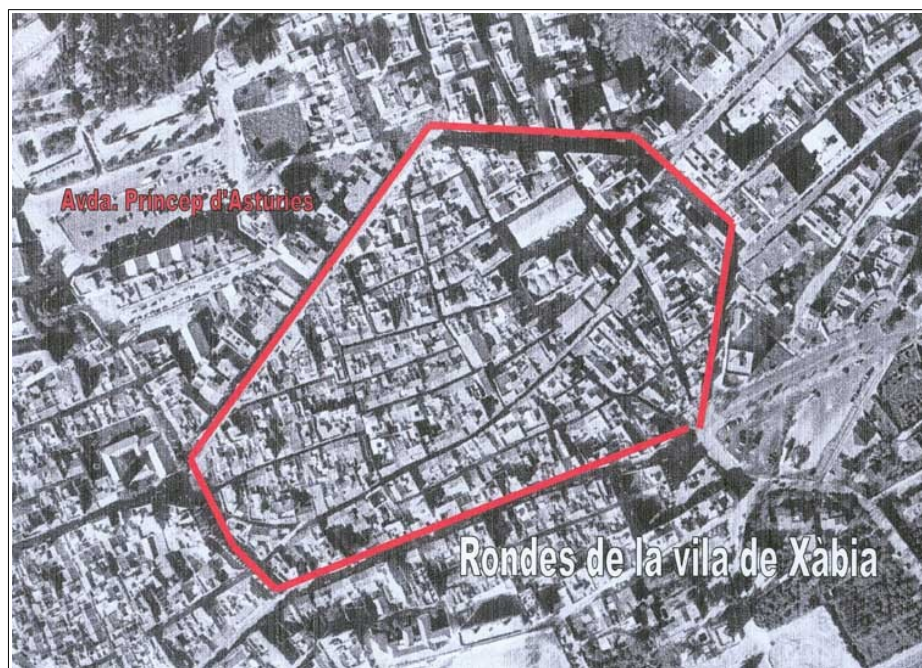
A mena de conclusió, podem dir que les dades recollides ens han permés obtindre un bon nombre d'informacions sobre els detalls i les característiques constructives de les muralles de Xàbia. Ara sabem que n'hi hagueren almenys tres fases constructives entre els segles XIV i principis del XIX; també hem vist, que exceptuant el tram comprés entre la porta del Mar i el carrer Sant Josep, la paret de la muralla mantenia una separació d'entre 2 i 2,50 m amb les cases de la vila formant un estret carreró i que la porta principal, el portal de la Ferreria,

estava situat al final del carrer Major, al tram conegut com carrer Ambellons. Més encara, i tal com hem explicat més amunt, els segments de major entitat i millor conservació seran restaurats i integrats dins les reformes dels nous vials del conjunt històric de Xàbia.

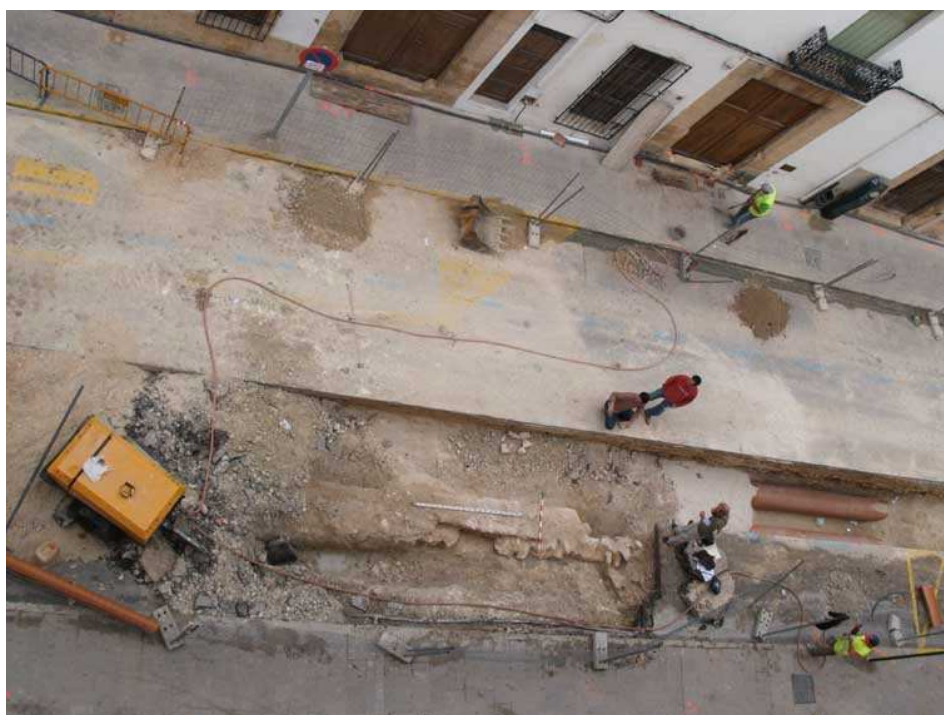
BIBLIOGRAFIA

CRUAÑES SIGNES, G. (1986): "Efemérides históricas de la villa de Jábea", *Xàbiga*, 1.

ROMERO J. i GRAU, A. (eds.) (2005): *Baltasar Venero de Valera: Visita senyorial a l'estat de Sogorb (1765) i al marquesat de Dénia (1766)*, Universitat de València, València.

Rondes de Xàbia

Avda. Príncep d'Astúries. Vista aèria del basament de la muralla

Avda. Príncipe d'Astúries. Un dels contraforts de l'avantmuralla. Principis s. XIX

Avda. Príncipe d'Astúries. Basament de la muralla